

the influence of emotions on the character of interactions of the children with speech disorders has not been sufficiently covered in the scientific literature. Analysis of the specialised psychological researches allows to state that the condition of the emotional sphere of the children with systemic speech disorders (SSD) differs from the state of the emotional sphere of children with normal speech development, in particular they reveal higher levels of anxiety, higher degrees of mental and emotional stress, decreased emotional background. Children with SSD show less attention to the emotional state of other people and, as a result, have lower emotional responsiveness.

Keywords: emotions, empathy, emotional sphere, communication, children with systemic speech disorders.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014

Статтю прийнято до друку 15.11.2014

Рецензент: д.п.н., проф.Шеремет М.К.

УДК: 37.015.3:159.922.5.923.2:37.018.32(045)

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ САМООЦІНКИ СОЦІАЛЬНО ДЕПРИВОВАНИХ ПІДЛІТКІВ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ

Нечипоренко К.С.

Постановка проблеми.

Досягнення дитиною підліткового віку викликає якісні зміни в розвитку її самосвідомості, зумовлені формуванням позиції дорослої людини. Об'єктивно ця позиція не відповідає реальному становищу підлітка в суспільному житті, його статусу неповнолітньої людини. Проте, як доводить В. Кобильченко, вже сама її проява означає, що підліток суб'єктивно перебуває у нових взаєминах із дорослими, світом їхніх цінностей, активно засвоює ці цінності, а ті утворюють новий зміст його свідомості [8, с. 19].

У процесі психосоціального розвитку депривовані підлітки з психофізичними вадами зустрічаються з типовими проблемами. Усвідомлюючи свої психофізичні особливості, відсутність батьківської турботи і підтримки, обмеження інтернатною установою, вони відчують труднощі в оцінці своїх вчинків, норм поведінки, ставлення до себе, до оточення. Ці труднощі часто загострюються тим, що підлітки не до кінця усвідомлюють цінність пізнавальної діяльності, здатність до подолання життєвих труднощів, потребу у дружній міжособистісній комунікації, прагнення до самореалізації у праці, досягнення успіхів у певних справах. Такі підлітки, будучи забезпеченими в умовах інтернатного закладу, не відчують потреби докладати до чогось зусиль.

Всі ці труднощі пояснюються об'єктивними причинами. По-перше, це складність підліткового віку, який полягає в тому, що діти, прагнучи визнання власної дорослості з боку оточення, ще не відчують себе дорослими повною мірою, по-справжньому. Однак саме це відчуття, як зазначає М. Заброцький, є тим новим, прогресивним в особистості, що обов'язково розвиватиметься, і саме на нього слід спиратись у педагогічній практиці, зокрема й у розвитку адекватної самооцінки [6, с. 67].

По-друге, вирішальну роль часто відіграють помилки у вихованні і розвитку депривованих підлітків з психофізичними вадами: турбота про них, пов'язана з їх психофізичними вадами; знижені вимоги до їх пізнавальної діяльності; обмеженість соціального середовища; недостатнє залучення до соціально значущої діяльності з урахуванням їх можливостей. Усе це призвело до того, що на період підліткового віку вони відстали від здорових ровесників у набутті знань, соціального досвіду, комунікативних здібностей тощо, а головне – не усвідомили необхідності щось робити самим по-можливості, а не пояснювати свою неспроможність до активних дій тільки своїми вадами.

По-третє, батьки, лікарі, соціальні служби недооцінюють самого процесу включення підлітків із психофізичними вадами у різних видів діяльності, не розвивають здатності до виконання дій, на які вони спроможні, а все роблять за них, що перетворюється у них на звичку й навколишній світ сприймається ними лише із споживацького погляду.

По-четверте, уся гострота проблеми полягає в тому, що, не набувши досвіду щось робити самому, спілкуватися і взаємодіяти з ровесниками в дитячому й підлітковому віці, у процесі дорослішання такі діти віддаляються в розвитку від своїх ровесників настільки, що відчують себе нездатними до нормального життя. Цього можна запобігти й повернути осіб такої категорії до повноцінного життя, незважаючи на вади, на чому наголошують, наприклад зарубіжні дослідники, Так, Джеральд Філліне (США) стверджує, що людина може навчитися переборювати труднощі, якщо вона зможе подолати свої особисті комплекси [4, с. 212].

У зв'язку з цим завданням сучасних досліджень повинна стати і така проблема, як вивчення способів залучення осіб із психофізичними вадами до активної участі у суспільному житті навіть в умовах інтернатного закладу, але перед цим, на наше глибоке переконання, слід з'ясувати, що вона здатна реально робити, наскільки спроможна сама оцінити свої можливості: фізичні, психічні, інтелектуальні, соціальні. Тому самооцінка в

підлітковому віці є тією основою, на якій можна коригувати і надалі розвивати особистість з психофізичними вадами, враховуючи те, що саме в цьому віці є велике бажання у підлітків стати дорослими, повноцінними, визнаними суспільством, найближчим оточенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Істотний інтерес для нас становлять дослідження, присвячені проблемі самооцінки депривованих підлітків із психофізичними вадами, які виховуються в інтернатних закладах. У дослідженні брали участь підлітки з соматичними захворюваннями, захворюваннями внутрішніх органів і систем, підлітки з інвалідністю але всі вони з нормальним інтелектуальним розвитком. У цих умовах особливо важливим є запобігання почуття неповноцінності у підлітків із психофізичними вадами. У такій ситуації повинна бути забезпечена повною мірою правова норма рівних можливостей для таких осіб поряд із здоровими ровесниками, передбачена Всесвітньою програмою, прийнятою Генеральною асамблеєю ООН [3, с. 12].

Але, як зазначає І. Іванова, отримання такими особами рівних прав із здоровими ровесниками зумовлює той факт, що суспільство має право очікувати від них рівних обов'язків, створюючи для них умови, що відповідають особливостям їх психофізичного розвитку [7, с. 42]. Це накладає на учасників педагогічного процесу особливу відповідальність за сформованість в означеній категорії підлітків адекватної самооцінки власних реальних і потенційних можливостей, які можуть проявлятися у конкретних діях і повинні бути соціально схваленими оточенням.

Не можна не враховувати і той факт, що депривовані підлітки з психофізичними вадами, як і їх здорові однолітки прагнуть стати дорослими і їм потрібно допомагати у цьому становленні. Під розвитком дорослості, зокрема, Д. Ельконін розуміється становлення готовності підлітка до життя у суспільстві дорослих як повноцінного й повноправного учасника. У підлітків дорослість може проявлятися в навчанні, праці, ставленні до себе, до ровесників, старших, у зовнішньому вигляді і поведінці, в турботливому ставленні до членів сім'ї нарівні з дорослими, у наявності власної думки, позиції, оцінки, у відстоюванні власного погляду та його захисті [5, с. 219].

На основі власних досліджень Д. Ельконін виділяє три основні показники підліткової дорослості: виникнення бажання, щоб оточення сприймало його як дорослого (поважали, довіряли, визнавали його людську гідність і права на певну самостійність та ін.). При цьому почуття дорослості на моральній і інтелектуальній основі може формуватися вже на самому початку підліткового віку. Цей період, на думку Л. Божович, є найбільш тривалим періодом переходу від дитинства до дорослості. Протягом цього періоду ломаються й перебудовуються усі попередні стосунки підлітка зі світом, самим собою, іншими людьми й розвиваються самосвідомість і самовизначення, які ведуть його до тієї життєвої позиції, із якої він починає своє самостійне життя, переходячи до ранньої юності [2, с. 214].

На основі аналізу сучасних даних теоретичних і емпіричних досліджень підлітковості, зокрема, О.Бедлінський виділив у підлітковому віці три перехідних періоди.

Перший підлітковий період (від 10-11 р до 12-13) характеризується тим, що діяльність підлітка орієнтована на встановлення стосунків з оточуючими, провідною стає навчальна діяльність, новим утворенням є потреба бути і здаватися дорослим на основі усвідомлення автономних дій.

Другий підлітковий період (12-13 років) характеризується тим, що поряд із навчальною діяльністю активізується спілкування та взаємодія з ровесниками на основі конструювання і випробування ідеалу майбутньої дорослості, випробування соціальних відносин в процесі формального і неформального спілкування, усвідомлення і вдосконалення власної дорослості.

Третій (старший) підлітковий період (від 12-13 р. до 15-16 р.) характеризується тим, що кількість накопиченого досвіду конструювання матеріального і духовного світу (навчання, спілкування, взаємостосунків) перевіряється і доповнюється, центральним утворенням є відчуття дорослості, задане власним ідеальним майбутнім («Я-концепцією») [1, с. 51].

Таку періодизацію підліткового віку О. Бедлінський пояснює тим, що саме в цей період визначається ставлення підлітка до самого себе як особистості, визначається його самооцінка. Тому саме в цей період, який, як доводить Є. Новікова, характеризується гнучкістю, пластичністю, підлітки готові до змін і відкриттів як у себе, так і в інших, що дає можливість найбільш інтенсивно розвивати у них адекватну самооцінку [9, с. 27].

Разом з тим, до цього часу освіта більшою мірою схильна відображати й підтверджувати існуючу нерівність між здоровими підлітками і їх ровесниками з психофізичними вадами, ніж сприяти її усуненню.

Сьогодні необхідність змінити ставлення суспільства до депривованих підлітків із психофізичними вадами у плані їхньої освіти, виховання, розвитку, тобто перейти з позиції забезпечення їх усім необхідним на позицію формування активного члена суспільства, незважаючи на їх вади. Це означає, що при створенні сприятливих умов для їх життєдіяльності в підлітковому віці, висувати до них освітні, виховні, соціалізаційні вимоги, спираючись на їх індивідуальні здібності, можливості, бажання, потреби щодо необхідності засвоєння

знань, умінь, соціальних норм, способів самозахисту, самовизначення, самореалізації, на які реально вони здатні. Адже після школи вони будуть жити у звичайних, а не спеціально створених для них умовах.

Мета статті: висвітлити стан сформованості самооцінки соціально депривованих підлітків з психофізичними вадами.

Виклад матеріалу дослідження.

Виявлення стану сформованості самооцінки підлітків вказаної вище категорії відбувалося у традиційних умовах навчально-виховного процесу в трьох інтернатних закладах України (м. Запоріжжя і м. Дніпропетровськ). Одержані дані нами розглядалися як вихідний рівень досліджуваного явища в учнів 5-9-х класів.

У констатувальному експерименті взяли участь 249 підлітків, позбавлених щоденного батьківського піклування через їх відсутність протягом тижня, крім вихідних, а у певної частини – в усі дні (підлітки-сироти).

У контексті даного дослідження проведено діагностування стану сформованості самооцінки депривованих підлітків (учнів 5-9-х класів) за двома методиками.

Перша методика Л. Турінцевої [10, с. 48-51] представлена у вигляді восьми кружків, в одному з яких підліток повинен був поставити себе. Кружки розміщені в один ряд. Початкові 2 кружки свідчили про завищену самооцінку, 2 останні – про занижену самооцінку, 3-6 кружки відповідали адекватній самооцінці.

За результатами діагностування встановлено, що адекватна самооцінка виявлена в середньому від 55,2% до 58,6% від усієї кількості опитуваних. Завищена самооцінка коливається в межах від 8,4% до 11,1%, що в середньому становить одну десяту частину від усієї кількості опитуваних. Занижену самооцінку має в середньому третина підлітків з незначним коливанням у відсотках.

Показники в кружках (методика 1) свідчать про те, що майже половина депривованих підлітків з психофізичними вадами бачать себе всередині ряду кружків. Вони бояться бути скраю. Це свідчить про рівень відчуття беззахисності окремої частини підлітків даної категорії.

Для уточнення результатів діагностування самооцінки депривованих підлітків з психофізичними вадами використана ще одна методика діагностування самооцінки С. Дідато [4, с. 200-201] (Методика 2), у якій, на відміну від попередньої методики, сформульовано 10 тверджень і запропоновано позначити, наскільки опитуваний підліток з ними погоджується чи не погоджується щодо себе особисто.

Кожна відповідь, що збігається з ключем, оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів – 10. 9-10 балів характеризують завищену самооцінку, 6-8 балів – адекватну і стійку самооцінку, 5 балів і менше – занижену самооцінку

За цією методикою показники виявились дещо іншими (трохи нижчими за рахунок того, на нашу думку, що вони були більш конкретизованими: кількість опитаних, які мають завищену самооцінку, дещо знизилась і становила в середньому 6% від усіх опитаних, занижену самооцінку показали від 30,9% до 51,76% опитаних. Причому, від п'ятого до сьомого класу цей показник зростає, у восьмому класі знизився до 33,52%, а у дев'ятому знизився до 30,9%. Це означає, що по мірі дорослішання вихованці інтернатного закладу з психофізичними вадами глибше усвідомлюють свої власні можливості і більш адекватно себе оцінюють як особистість.

На основі показників рівнів самооцінки депривованих підлітків з психофізичними вадами за двома методиками виведені середні показники.

Як засвідчили наведені дані, в інтернатних закладах від класу до класу адекватна самооцінка у підлітків зростає. Але той факт, що і на кінець навчання у 9-ому класі ще понад третини вихованців (39,6%) мають неадекватну й загалом занижену самооцінку, яка не дає їм усвідомлено реально оцінити власні внутрішні ресурси і перешкоджає у їх соціальному становленні як повноцінної особистості, соціалізованого члена суспільства, дозволяє зробити висновок про те, що слід посилити роботу у цьому напрямі і знайти такі шляхи, такі способи організації навчання, виховання, життя в інтернатному закладі, які б сприяли розкриттю усіх можливостей підлітків, перевірці цих можливостей на практиці задля того, щоб вони почували себе повноцінними громадянами своєї країни після виходу за межі інтернатного закладу.

Висновки.

Підлітковий вік є перехідним як з точки зору біологічного розвитку особистості, так і в контексті набутого нею соціального досвіду та оцінювання набуття нею соціального досвіду та оцінювання себе як особистості в соціальному середовищі. Об'єктивна складність цього періоду полягає в тому, що підлітки прагнуть визнання оточенням своєї дорослості, вимагають поваги й мають потребу в тому, щоб до їх думок прислухалися. Процес дорослішання і невизнання цього явища, яке супроводжується ставленням дорослих до підлітків як до дітей (за поширеною звичкою) спричинює неадекватність їх самооцінки як особистості.

У депривованих підлітків з психофізичними вадами на біологічному і соціальному рівні відбуваються ті ж самі процеси, як і у здорових їх ровесників. Але вони ускладнюються трьома головними факторами: 1) відсутністю повсякденного батьківського піклування й спілкування; 2) перебуванням в інтернатному закладі; 3) наявністю життєвих обмежень. Усі ці фактори зумовлюють недорозвиненість адекватної самооцінки підлітків

цієї категорії, чим ускладнюють самоусвідомлення себе як повноцінної особистості в суспільстві, незважаючи на певні психічні чи фізичні обмеження, що і підтверджено проведенням діагностичного дослідження.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Для забезпечення більш високого рівня розвитку адекватної самооцінки підлітків є потреба в дослідженні цього явища у молодшому шкільному віці шляхом більш активного залучення дітей у такі види інтелектуальної та соціально значущої практичної діяльності, де б вони могли вчитися себе проявляти, аналізувати результати своїх дій, визначати їх цінність для себе і оточуючих та відповідно оцінювати себе як особистість серед інших людей. За таких умов у підлітковому віці, коли розвивається відчуття дорослості і підвищується потреба у визнанні оточуючими цієї дорослості, самооцінка буде розвиватися адекватно їх можливостям за умови організації навчально-виховного процесу і практичної соціально значущої діяльності в зоні найближчого розвитку, спираючись на зону актуального розвитку.

Література

- 1. Бедлінський О. І.** Конструювання як провідна діяльність підліткового віку / О. І. Бедлінський // Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості : Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Т. С. Костюка НАПН України / За ред. В. О. Моляко. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Т.12. – Вип.10. – Част. II. – С. 52-59.
- 2. Божович Л. И.** Подростковый возраст / Л. И. Божович / Возрастная и педагогическая психология : хрестоматия: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. – 5-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с. – С. 214-219.
- 3. Всемирная программа действий в отношении инвалидов :** Принята 37/52 резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 3 декабря 1982 г. // Национальна асамблея інвалідів України. – Вип. 1.
- 4. Дидато С. В.** Большая книга личностных тестов / Сальвадор В. Дидато; пер. с англ., Е. М. Нефедовой. – М.: АСТ : Астрель, 2006. – 224 с.
- 5. Эльконин Д. Б.** Взрослость, ее содержание и формы проявления у подростков-пятиклассников / Д. Б. Эльконин / Возрастная и педагогическая психология : хрестоматия : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / сост. И. В. Дубровина, А. М. Прихожан, В. В. Зацепин. – 5-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 368 с. – С. 219-229.
- 6. Заброцький М. М.** Вікова психологія : Навч. посібник. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
- 7. Іванова І. Б.** Створення рівних можливостей у сфері освіти для студентів з особливими потребами / І. Б. Іванова / Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Зб. наукових праць. – К. : Університет «Україна», 2004. – С. 40-49.
- 8. Кобильченко В. В.** Самосвідомість підлітка як важливий регулятор соціальної взаємодії / В. В. Кобильченко // Педагогіка і психологія, 1979. – №2. – С. 19-23.
- 9. Новикова Е. В.** Програма розвитку творчого мислення младших подростков по системе Эдварда де Бано / Е. В. Новикова // Практична психологія та соціальна робота, 2012. - № 1. – с. 26-31.
- 10. Туріщева Л. В.** Психокорекційні ігри в роботі педагога / Л. В. Туріщева. – Х. : Вид група «Основа», 2007. – 160 с.

References

- 1. Bedlins'kiy O. I.** Konstruyuvannya yak providna diyal'nist' pidlitkovogo viku / O. I. Bedlins'kiy // Aktual'ni problemi psikhologii. Problemi psikhologii tvorchosti : Zb. nauk. prats' In-tu psikhologii im. T. S. Kostyuka NAPN Ukraini / Za red. V. O. Molyako. – Zhitomir : ZhDU im. I. Franka, 2010. – T.12. – Vip.10. – Chast. II. – S. 52-59.
- 2. Bozhovich L. I.** Podrostkovyy vozrast / L. I. Bozhovich / Vozrastnaya i pedagogicheskaya psikhologiya : khrestomatiya: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / sost. I. V. Dubrovina, A. M. Prikhozhan, V. V. Zatsepin. – 5-e izd., ster. – M. : Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2008. – 368 s. – S. 214-219.
- 3. Vsemirnaya programma deystviy v otnoshenii invalidov :** Prinyata 37/52 rezolyutsiey General'noy Assamblei OON 3 dekabrya 1982 g. // Natsional'na asambleya invalidiv Ukraini. – Vip. 1.
- 4. Didato S. V.** Bol'shaya kniga lichnostnykh testov / Sal'vador V. Didato; per. s angl., E. M. Nefedovoy. – M.: AST : Astrel', 2006. – 224 s.
- 5. El'konin D. B.** Vzroslost', ee sodержanie i formy proyavleniya u podrostkov-pyatiklassnikov / D. B. El'konin / Vozrastnaya i pedagogicheskaya psikhologiya : khrestomatiya : ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / sost. I. V. Dubrovina, A. M. Prikhozhan, V. V. Zatsepin. – 5-e izd., ster. – M. : Izdatel'skiy tsentr «Akademiya», 2008. – 368 s. – S. 219-229.
- 6. Zabrots'kiy M. M.** Vikova psikhologiya : Navch. posibnik. – K. : MAUP, 1998. – 92 s.
- 7. Ivanova I. B.** Stvorenniya rivnikh mozhlivostey u sferi osviti dlya studentiv z osoblivimi potrebami / I. B. Ivanova / Aktual'ni problemi navchannya ta vikhovannya lyudey z osoblivimi potrebami: Zb. naukovikh prats'. – K. : Universitet «Ukraina», 2004. – S. 40-49.
- 8. Kobilchenko V. V.** Samosvidomist pidlitka yak vazhlyvy regulator sotsialnoi vzaemodii / V. V. Kobilchenko // Pedagogika i psihologiya, 1979. - №2. - P. 19-23.
- 9. Novikova E. V.** Programma razvitiya tvorcheskogo myshleniya mladshikh podrostkov po sisteme Edvarda de Bano / E. V. Novikova // Praktichna psikhologiya ta sotsial'na robota, 2012. - № 1. – s. 26-31.
- 10. Turishcheva L. V.** Psikhokorektsiyni igri v roboti pedagoga / L. V. Turishcheva. – Kh. : Vid grupa «Osnova», 2007. – 160s.

Нечипоренко К.С. Дослідження самооцінки депривованих підлітків з психофізичними вадами в умовах інтернатного закладу.

У статті розглядається проблема адекватності самооцінки депривованих підлітків з психофізичними вадами в умовах інтернатного закладу. Обґрунтовані об'єктивні причини, які уповільнюють процес розвитку адекватної самооцінки підлітків в інтернатних умовах. Зазначено, що попри деприваційні процеси і психофізичні вади (соматичні захворювання, захворювання внутрішніх органів і систем, інвалідність але всі підлітки мають нормальний інтелектуальний розвиток) Підліткам надані такі ж права, як і здоровим їх ровесникам, тому суспільство має право вимагати від них рівних з ними обов'язків, створюючи для них умови, що відповідають особливостям їх психофізичного розвитку. Обґрунтована необхідність посиленої роботи з розвитку адекватної самооцінки досліджуваної категорії підлітків як суттєвого напрямку у формуванні повноцінного члена суспільства. Розкрито особливості розвитку особистості в різні підліткові періоди (молодший, середній, старший), які впливають на розвиток їх самооцінки і які слід враховувати в процесі розвитку адекватної самооцінки.

Представлено результати констатувального експерименту в традиційних умовах навчально-виховного процесу в трьох інтернатних закладах м. Запоріжжя і м. Дніпропетровська. Зроблені відповідні висновки, намічені перспективи щодо подальших досліджень у даному напрямку.

Ключові слова: підлітки, депривовані підлітки, психофізичні вади, інтернатний заклад, самооцінка, неадекватна самооцінка.

Нечипоренко К.С. Исследование самооценки депривированных подростков с психофизическими недостатками в условиях интернатного учреждения.

В статье рассматривается проблема адекватности самооценки депривированных подростков с психофизическими недостатками в условиях интернатного учреждения. Обоснованы объективные причины, которые замедляют процесс развития адекватной самооценки подростков в интернатных условиях. Отмечено, что несмотря на депривационные процессы и психофизические недостатки (соматические заболевания, заболевания внутренних органов и систем, инвалидность, но все подростки имеют нормальное интеллектуальное развитие) Подросткам предоставлены такие же права, как и здоровым их ровесникам поэтому общество вправе требовать от них равных с ними обязательств, создавая для них условия, соответствующие особенностям их психофизического развития. Обоснована необходимость усиленной работы по развитию адекватной самооценки исследуемой категории подростков как существенного направлении в формировании полноценного члена общества. Раскрыты особенности развития личности в разные подростковые периоды (младший, средний, старший), которые влияют на развитие их самооценки и которые следует учитывать в процессе развития адекватной самооценки. Представлены результаты констатирующего эксперимента в традиционных условиях учебно-воспитательного процесса в трех интернатных заведениях г. Запорожья и г. Днепропетровска. Сделаны соответствующие выводы, намечены перспективы проведения дальнейших исследований в данном направлении.

Ключевые слова: подростки, депривированные подростки, психофизические недостатки, интернатное учреждение, самооценка, неадекватная самооценка.

Nechyporenko K.S. Research of self-esteem of deprived teens with psychophysical weaknesses of boarding schools

The article deals with the problem of adequate self-esteem of deprived teenagers with psychophysical weaknesses under the conditions of boarding school. Objective reasons of slowing down the process of adequate self-esteem development in terms of boarding schools are proved. It is noted, that in spite of deprivational processes and psychophysical weaknesses (somatic diseases, diseases of internal organs and systems, disability) all teenagers have normal mental capabilities. Teenagers with weaknesses have the same rights as their healthy coevals and the society, producing the conditions in accordance with their psychophysical needs, is entitled to demand the same responsibility from mentioned category of teens. Proved the necessity of harder work on developing of adequate self-esteem of investigated category of teenagers, as an essential part in the process of training of full member of society. Discovered the peculiarities of personality development in different periods of adolescence (junior, middle, elder), which have an impact on self-esteem development and should also be taken into account in the process of adequate self-esteem training. Given the results of ascertaining experiment conducted under the traditional conditions of the educational-training process in three boarding schools of Zaporizhzhya and Dnepropetrovsk. Adequate conclusions are made and perspectives of further experiments in this direction are outlined.

Key words: teenagers, deprived teenagers, psychophysical weaknesses, boarding school, self-esteem, inadequate self-esteem.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2014 р.

Статтю прийнято до друку 20.11.2014 р.

Рецензент: д.п.н., акад. Бондар В.І.

УДК 378.091.12:376-056.262-051:159.9

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТИФЛОПЕДАГОГА

Паламар О.М.

кандидат психологічних наук, доцент

Вирішення проблеми оптимізації і підвищення ефективності професійної педагогічної діяльності передбачає висвітлення питань психологічної готовності, психологічної культури і психологічної компетентності педагога. Означені дефініції є складними інтегральними утвореннями, які потребують детального аналізу задля розкриття недостатньо вивчених аспектів.

Метою нашої статті є визначення сутності, структури і взаємозв'язку компонентів понять «психологічна готовність», «психологічна культура», «психологічна компетентність» та їх співвідношення; узагальнення основних психологічних вимог до особистості тифлопедагога.

Огляд результатів психологічних досліджень (В. Й. Бочелюк, П. П. Горностаї, М. І. Дьяченко, Л. О. Кандибович, О. М. Кокун, Л. В. Кондрашова, Б. Ф. Ломов, В. О. Сластьонін, О. С. Тарановська) показав наявність різних підходів до визначення сутності феномену психологічної готовності.

В психолого-педагогічній літературі [1] виділено основні підходи до розуміння суті психологічної